

Формування медіа-компетентності студентів під час самостійної навчальної діяльності

У статті розглянуто поняття та складові елементи медіа-компетентності студентів у рамках автономного навчання. Проаналізовано стан розуміння студентами сутності медіа-компетентності, їхній особистий досвід роботи із сучасними медіа, потенціал медіа для нових форм навчання.

Ключові слова: медіа-компетентність, автономне навчання, самостійність, студент.

Автономність у навчанні є необхідною умовою активізації пізнавальних процесів і всієї навчальної діяльності студентів та одночасно одним зі шляхів підготовки до життя, праці в умовах стрімкого розвитку наукових знань, новітньої техніки, духовної культури. Водночас автономне навчання передбачає самостійний вибір студентами навчальних матеріалів, серед яких часто зустрічаються нові засоби комунікації. Тому проблема формування медіа-компетентності під час самостійної навчальної діяльності студентів у рамках автономного навчання набуває в педагогіці дедалі більшого значення.

Останнім часом учені все частіше звертаються до питань самостійного, саморегульованого, автономного навчання. Так, наприклад, П.І. Підкасистий [4, с. 206-211] сформулював визначення самостійної діяльності та самостійної роботи, визначив співвідношення відтворюваних (репродуктивних) і творчих самостійних робіт у рамках самостійної діяльності. Різні аспекти саморегульованого автономного навчання розглядаються у працях зарубіжних і вітчизняних учених П. Бімеля, Н.Ф. Коряковцовой, І.Л. Нойнера, Ю.В. Петровської, У. Рампілона, Е.Н. Солововой, С. Чудака, В. Штейнінга [3; 5; 6; 8; 9; 12; 14].

Феномен "медіа-компетентність" у контексті самостійного навчання вивчався такими зарубіжними вченими, як: В. Вебер, Н.В. Змановська, Р. Кьюбі, В. Поппер, Г. Тулодзєцький, О.В. Федоров [1; 2; 7; 10; 13; 15]. Зарубіжні педагоги вже давно використовують термін "медіа-компетентність" (від нім. - Medienkompetenz, англ. - media competence). Наприклад, у Німеччині під медіа-компетентністю розуміється здатність до "кваліфікованої, самостійної, творчої й соціально відповідальної дії відносно медіа" [15, с. 120]. За всієї привабливості цього лаконічного визначення в ньому, як нам здається, не вистачає конкретики. І якщо розуміти медіа-компетентність як синонім медіа-грамотності, то визначення Р. Кьюбі виглядає краще: медіа-компетентність / медіа-грамотність (media competence / media literacy) - "здатність використовувати, аналізувати і передавати повідомлення (messages) у різних формах" [10, с. 2]. У наукових працях останніх років став вживатися ще один термін - "медіа-освіченість", який, по суті, перегукатися із поняттями "медіа-грамотність" і "медіа-компетентність". Зокрема, медіа-освіченість педагогів Н.В. Змановська

трактує як “сукупність систематизованих медіа-знань, умінь, ціннісного ставлення до медіа-освіти в цілому, а також визначуваний ними рівень майстерності з реалізації медіа-освіти школярів у педагогічному процесі” [2, с. 10]. А.В. Федоров [7] доходить висновку, що медіа-компетентність визначає наявні в індивіда вміння використовувати, критично оцінювати та передавати медіа-тексти в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі. Ним складена класифікація показників медіа-компетентності особистості (медіа-грамотності особистості, розвитку особистості в галузі медіа-культури) з урахуванням підходів В. Вебера, Р. Кьюбі та Дж. Поттера [1; 10; 13], а також з опорою на шість основних понять медіа-освіти, виділених як базові провідні британськими медіа-педагогами: агентства медіа (вивчення роботи, функцій і цілей творців медіа-текстів), категорії медіа (вивчення типології - видів та жанрів медіа / медіа-текстів), технології медіа (вивчення способів / технологій створення медіа-текстів), мови медіа (вивчення медійних мов, тобто вербального, аудіовізуального, монтажного ряду медіа-текстів), репрезентації медіа (вивчення способів подання, переосмислення дійсності в медіа- текстах, авторських концепцій та ін), аудиторії медіа (вивчення типології аудиторії, типології медіа-сприймання). Ця типологія досить умовна, безперечне одне: без розвинутого медіа-сприйняття і здатності до аналізу та оцінювання медіа-тексту не можна говорити про високий рівень медіа- компетентності людини. Ні знання фактів історії медіа-культури, ні частота спілкування з медіа, ні практичні вміння створювати медіа-тексти не можуть зробити індивіда медіа-компетентним. А.В. Федоров [7] у своїх статтях наводить детальну класифікацію показників медіа-компетентності.

Німецький учений В. Майєр [11] визначає медіа за допомогою технічних (використання техніки), семантичних (розуміння й організація інформації) і прагматичних (спілкування) аспектів, які описує як окремі медіа, а також як медіа-дидактичні компетенції.

Мета статті - розглянути питання формування медіа-компетентності під час самостійної навчальної діяльності студентів ВНЗ.

Автономна навчальна діяльність передбачає максимальну активність студента у навчальному процесі. Формування автономності розглядається вченими як засіб виховання творчого ставлення до праці, спосіб активізації мисленнєвої діяльності студентів; метод, за допомогою якого формуються та розвиваються пізнавальні здібності; спосіб, який готує до продуктивної діяльності. Саме в автономній навчальній діяльності найяскравіше може виявитися мотивація студента, самостійність, самоконтроль та інші особистісні якості.

Водночас як у викладачів ВНЗ, так і у дослідників немає спільної думки щодо сутності понять “самостійне навчання”, “автономне навчання”, ще не з’ясована достатньо чітко природа автономної навчальної діяльності, її структура, принципи побудови для тих, хто навчається, такої психолого-дидактичної обґрунтованої системи самостійних робіт, яка б розвивала як уміння відтворювати ту чи іншу інформацію, так і автономно вирішувати ті чи інші проблеми. Автономне навчання розглядається дослідниками під різними кутами зору, зокрема, як:

- а) ситуації, в яких студенти навчаються повністю самостійно [9];
- б) пакет навичок і вмінь, якими оволодівають студенти [6; 8];
- в) перенесення відповідальності за процес навчання на студента [12];
- г) право того, хто навчається, самому визначати напрями процесу навчання [14].

Незважаючи на розбіжність у тлумаченні феномену автономного навчання, провідна ідея в поглядах дослідників полягає в концентрації всього процесу навчання на особистості того, хто вчиться, наданні йому більшої свободи вибору. При автономному навчанні особистість переходить із розряду об’єкта, на який спрямована діяльність викладача, в розряд суб’єкта свого навчання. Він самостійно приймає рішення про те, яким чином, за допомогою яких допоміжних засобів (підручник, комп’ютер, Інтернет тощо) він навчається. Він приймає рішення про стратегії для досягнення своїх цілей, про розподіл свого часу, про те, чи працює він на певному етапі сам або в режимі діалогу з іншими студентами і як він контролює успішність усього процесу навчання.

Автономне навчання - це самостійне навчання, але під керівництвом викладача. При цьому той, хто навчається, звільняється від психологічного тиску, пов’язаного з тим, що йому треба відповідати вимогам викладача. У нього з’являється інше ставлення до процесу навчання: підвищується рівень мотивації, самооцінки, зменшується страх перед можливістю зробити помилку. У студента під час самостійної роботи з різними матеріалами поступово розвивається здатність використовувати певні техніки та стратегії навчання на іншому, автентичному, матеріалі. Таким чином, він вчиться самостійній організації власного процесу навчання.

Роль викладача в нових умовах навчання теж змінюється. Він більше не центральна керівна ланка навчання, що контролює увесь процес навчання, він, скоріше, консультант, помічник, партнер. При цьому основними його функціями стають: психо-соціальна підтримка, в якій важливу роль відіграють особистісні якості консультанта, його здатність мотивувати тих, хто навчається, і розвивати їхнє свідоме ставлення до процесу навчання; технічна підтримка, яка включає допомогу в плануванні та організації процесу самостійного навчання, допомогу в оцінюванні своїх знань, допомогу в розвитку тих чи інших навичок і засвоєння необхідних знань; методичні рекомендації щодо роботи з матеріалами, що пропонуються для самостійного вивчення.

Під технічною підтримкою мається на увазі, в першу чергу, усвідомлення стратегій навчання. Тут розрізняють:

- когнітивні процеси, тобто відомі з традиційної методики викладання стратегії та техніки здобуття знань (наприклад, техніки запам’ятовування лексики, стратегії читання й аудіювання);
- метакогнітивні стратегії, тобто стратегії аналіз потреб того, хто навчається, та оцінювання його досягнень (наприклад, стратегії планування, управління процесом навчання, самостійного менеджменту та самостійного оцінювання знань);
- соціальні стратегії, тобто всі стратегії, які розвивають здатність до роботи в команді (готовність до співробітництва, обмін інформацією, бесіди про проблеми навчання).

Завдання педагога інформаційної епохи - розвивати критичне мислення, уміти аналізувати та відбирати особистістю значущу інформацію, структурувати, узагальнювати, використовувати й усвідомлено створювати для інформаційного середовища власні медіа-тексти, формуючи при цьому медіа-компетентність і медіа-культуру студента.

Для визначення стану розуміння студентами сутності медіа- компетентності та усвідомлення ними необхідності її формування нами було проведено анкетування. Дані опитуваних студентів виявилися різними. Деякі відповіді залишаються

дуже загальними, наприклад, “знати, звідки можна взяти необхідну інформацію”, “важливо уміти користуватися різними медіа-засобами”, “гарно розумітися на сфері медіа”, “я розумію під медіа-компетенцією все”. Такі відповіді надали 23% студентів, що брали участь в анкетуванні. Інші студенти (34%) відзначили медіа- дидактичні аспекти, наприклад, “за допомогою яких комунікацій я здобуваю знання”, “уміння працювати із засобами комунікації, щоб використовувати їх на занятті”, “всі можливі навчальні засоби, які є в наявності” чи назвали загальні суспільні аспекти: “думаю про залежність від медіа - можна жити, не знаючи, що відбувається у світі”.

Із 104 опитуваних 22 студенти (21%) назвали чи перефразували три відносних галузі компетенції, наприклад, “уміти користуватися і розбиратися в тих сервісах, медіа-послугах, які допомагають навчатися, які розвивають”, “знання структур + функції окремих видів комунікації та користування ними”, “користування медіа, технічні навички, цільове використання, зв’язок засобів комунікації”, “уміння технічно використовувати медіа та правильно оцінювати інформацію” та ін.

Частіше за все, а саме: 22% всіх опитаних, відзначали прагматичну компетенцію, чітко спрямовану на те, щоб по можливості без проблем уміти використовувати медіа в особистих інтересах, наприклад, “використовувати пропозиції нових засобів комунікації так, щоб вони допомагали мені”, “вибирати серед різноманітних медіа ті, що потрібні для мого навчання”, “знати, які можливості спілкування я маю у своєму розпорядженні”, “медіа-компетентність потрібна для розвитку навичок студента” та ін.

Аспекти відповідального ставлення чи соціальної взаємодії не були згадані жодним студентом.

Зв’язок технічної та прагматичної компетенцій відображається а 20% даних, наприклад, “навички використання медіа-засобів і вміння зробити правильний вибір”, “досвідчене використання, цілеспрямоване застосування”, “уміти використовувати медіа, щоб покращити та полегшити навчання”.

Цікавим фактом є фокусування близько 10% опитаних на технічній компетенції. Студенти відзначають, наприклад, “технічне розуміння використання медіа”, “щоб людина могли користуватися сучасною технікою”, “уміння користуватися новими технологіями”.

Уміння розуміти зміст інформації, який передається засобами комунікації. Відзначили 6% опитаних: “якість інформації, яка передається за допомогою медіа”, “інформаційна здатність до характеристики засобів комунікації”.

Підбиваючи підсумок, треба зазначити, що суб’єктивна оцінка студентами медіа-компетенції виявилися дуже невизначеною, неповною і несистематичною. Ця оцінка відповідає ситуації, на яку скаржаться вчені в науково-методичній літературі. Сучасна медіа-освіта багатьом уявляється, в основному, лише як навчання навичок технічного використання нових засобів комунікації. Звідси виникає проблема медіа-соціалізації студентів.

У зв’язку з цим наступне запитання анкети стосувалося власного досвіду самостійної роботи із сучасними медіа-засобами. Нові комунікації були оцінені в усіх групах опитаних як такі, що мають “велике значення” чи “дуже велике значення” для “автономного”, “інтерактивного”, “мультимедійного”, “міжкультурного”, “аутентичного” і “соціального” навчання. Студенти спирались на власний практичний досвід навчання за допомогою медіа. Запропонованими засобами комунікації були: відео, мультимедіа- /CD-ROM, Інтернет, e-mail, DVD, чат, відеоконференція.

Досвід навчання з відеоматеріалами всі опитувані поставили на перше місце. Значна частина (80%) відзначила велике значення інтернету. У студентів не виявилось досвіду навчання за допомогою електронної пошти.

Наступним було запитання щодо потенціалу медіа для нових форм навчання. Окремо вибрані форми автономного навчання (“навчання в команді”, “навчитися навчанню”, “відзначити свій результат навчання”, “відображати своє навчання”, “навчання, незалежне від місця та часу”, “самостійне навчання”, “кооперативне навчання”, “відкрите навчання”) треба було віднести до різних засобів комунікації.

Дані опитування показали, що існують відмінності в поглядах на засоби комунікації, які використовуються для різних форм навчання. “Навчитися навчання” більшість студентів (87%) віднесла до навчання за допомогою інтернету та відео. “Відзначити свій результат навчання”, “відобразити своє навчання” студенти пропонують за допомогою Інтернету (95%), відео (72%), чату (46%), електронної пошти (20%). “Навчання, незалежне від місця та часу” опитувані уявляють за допомогою інтернету та відео (95%), електронної пошти (5%), CD-ROM (7%), чату (5%). “Самостійне навчання” було представлене всіма медіа. “Корпоративне навчання” і “відкрите навчання” віднесли до навчання за допомогою Інтернету (95%), чату (82%) і електронної пошти (67%). Мало хто бачить своє навчання за допомогою CD-ROM.

Висновки. Ураховуючи те, що автономне навчання означає, що студент відповідально й активно підходить до змісту навчання та навчального процесу, тобто усвідомлено ставиться до стратегічного планування, проведення і контролю, він зможе це здійснити у рамках навчання за допомогою медіа лише як компетентний користувач. У зв’язку з цим студент повинен мати семантичну, прагматичну та технічну компетенції.

Стосовно семантичної та прагматичної медіа-компетенцій, включаючи навчальну компетенцію, наприклад, обробку інформації, треба поступово тренувати навички автономного навчання: медіа-специфічні, семантичні та прагматичні знання, які включають інформаційну, селекційну й еволюційну компетенції; стратегії навчання: когнітивні, метакогнітивні, соціальні; аспекти мовної компетенції; аспекти медіа-специфічного порівняння культур.

Актуальним напрямом подальшої розробки окресленої проблеми є вивчення ефективності застосування окремих медіа під час самостійної роботи студентів як складової їхньої професійної підготовки.

Список використаної літератури:

1. Вебер В. Портфолио медиаграмотности [Электронный ресурс] / В. Вебер // Информатика и образование. - 2002. - № 1. - Режим доступа: http://www.mfojournal.ru/journal_arxiv/2.002/.
2. Змановская Н.В. Формирование медиа-коммуникативной образованности будущих учителей : автореф. дис. канд. пед. наук / Н.В. Змановская. - Красноярск, 2004. - 24 с.
3. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие для учителей / Н.Ф. Коряковцева. - М. : АРКТИ, 2002, 176 с.
4. Педагогика : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и пед. колледжей / под ред. П.И. Пидкасистого. - М. : Педагогическое общество России, 2004. - 608 с.
5. Петровська Ю.В. Прийоми реалізації автономного навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей / Ю.В. Петровська // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія - К., 2006. - Вип. 10. - С. 161-167.
6. Соловова Е.Н. Автономия учащихся как основа современной модели образования и развития личности / Е.Н. Соловова // Сб. науч. ст. - Таганрог, 2001. - С. 120-130.

7. Фёдоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза : монография / А.В. Фёдоров. - М. : МОО ВПП ЮНЕСКО "Информация для всех", 2007. -616 с.
8. Bimmel, Peter; Rampillon, Ute. Lerneronomie und Lemstrategien. : Goethe - Institut, 2000.
9. Chudak, Sebastian. Lerneronomie forderade Inhalte in ausgewahiten Lehrwrken DaF Ёr Erwachsene. Oberlegungen zur Gestaitung und zur Evaluation von Lchr- und Lemmaterialien. Posenet BeitrSge zur Germanistik. Band 12. Frankfurt am Mam : Peter I.ang Europaischer Vei lag der Wissenschaftcn, 2007.
10. Kubey R. Media Education: Portraits of an Evolving Field // Media Literacy in the Information Age. - New Brunswick & London : Transaction Publishers, 1997. - P. 2.
11. Maier, Wolfgang; Grundkurs Medienpgdagogik, Mediendidaktik. F.in Studien- und Arbeitsbuch. -- Weinheim und Basel : Beltz, 1998.
12. Neuner, Stefanie Fremdsprachenlernen und Lerneronomie. Sprachlernbewusstsein. Lernprozessorganisation und Lernstrategien zum Wortschatzlernen in Deutsch als Fremdsprache" Dissertation bei der philologischen Fakultät der Universität zu Leipzig, Leipzig, 2004.
13. Potter W.J. Media Literacy. - Thousand Oaks; London : Sage Publication, 2001.

423 p.

14. Steinig, Wolfgang. Kann man eine fremde Sprache autonom in der Schule lernen. Zur Quadratur des Kreises. In Miiller, Martin u. a (Hrsg.) Autonomes und partnerschaftliches Lernen. Modelle und Beispiele aus den Fremdsprachenunterricht. Berlin, Miinchen: Langenscheidt, 1989. - S. 31-49.

15. Tulodzieki G. Medien in Erziehung und Bildung. Grundlagen und Beispiele einer handlungs- und entwicklungsorientierten Meditnpdagogik. - Bad Heilbrunn, 1997. - S.120.

Ижко Е.С. Формирование медиа-компетентности студентов во время самостоятельной учебной деятельности

В статье рассмотрены понятие и составляющие элементы медиакомпетентности студентов в рамках автономного обучения.

Проанализировано состояние понимания студентами сущности медиа-компетентности, их личный опыт работы с современными медиа, потенциал медиа для новых форм обучения.

Ключевые слова: медиа-компетентность, автономное обучение, самостоятельность, студент.

Izhko Y. The formation of students' media competence in the process of self- study activity

In this article the concept and components of students ' media competence are considered within the framework of the autonomy learning. The level of students' comprehension of media competence essence, their own experience with modern media, the media potential for new forms of studying are analyzed.

Key words: media competence, autonomy learning, independence, student.